

นิพนธ์ต้นฉบับ

การศึกษาผลกระทบของการถูกกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ ที่มีต่อการกลั่นแกล้งผู้อื่นทางไซเบอร์ และอิทธิพลของตัวแปรส่งผ่านในคนไทยวัยผู้ใหญ่

วันรับ : 30 สิงหาคม 2567

วันแก้ไข : 4 ตุลาคม 2567

วันตอบรับ : 10 ตุลาคม 2567

วรตม์ โชติพิทยสุนนท์, ปร.ด.¹, พจ ธรรมพีร, ปร.ด.²

กองบริหารระบบบริการสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต¹

คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย²

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ : เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการถูกกลั่นแกล้งทางไซเบอร์กับการกลั่นแกล้งผู้อื่นทางไซเบอร์

วิธีการ : การศึกษาแบบตัดขวางโดยการวิจัยเชิงสำรวจและในประชากรไทยอายุ 18 - 65 ปี เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามออนไลน์ ได้แก่ แบบวัดการกลั่นแกล้งและการถูกกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ สุขภาวะทางจิต การรับมือความเครียด และความรู้สึกเครียด วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และการวิเคราะห์เส้นทาง

ผล : กลุ่มตัวอย่าง 463 คน เป็นหญิงร้อยละ 65.4 อายุเฉลี่ย 30.54 ปี การเป็นเหยื่อถูกกลั่นแกล้งทางไซเบอร์มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการกลั่นแกล้งผู้อื่นทางไซเบอร์ ($r = .81, p < .001$) ความเครียด ($r = .31, p < .001$) สุขภาวะทางจิต ($r = -.44, p < .001$) และการปรับตัวต่อความเครียด ($r = -.34, p < .001$) การวิเคราะห์เส้นทางพบว่าการกลั่นแกล้งผู้อื่นทางไซเบอร์ได้อิทธิพลจากการถูกกลั่นแกล้งทางไซเบอร์และการปรับตัวต่อความเครียด การปรับตัวต่อความเครียดได้อิทธิพลจากสุขภาวะทางจิตและความเครียด และสุขภาวะทางจิตและความเครียดได้อิทธิพลจากการถูกกลั่นแกล้งทางไซเบอร์แบบจำลองมีค่าดัชนีความเหมาะสมพอดีอยู่ในเกณฑ์ดีมาก ($\chi^2 = 5.74, p = .13, \chi^2/df = 1.91, GFI = 1.00, AGFI = .98, SRMR = .01, RMSEA = .04, CFI = 1.00$, และ $NFI = 1.00$)

สรุป : การถูกกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ส่งผลกระทบต่อทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการกลั่นแกล้งผู้อื่นทางไซเบอร์ในคนไทยวัยผู้ใหญ่ โดยมีสุขภาวะทางจิต ความเครียด และการจัดการต่อความเครียดเป็นตัวแปรส่งผ่าน

คำสำคัญ : การกลั่นแกล้งทางไซเบอร์, การจัดการต่อความเครียด, ความเครียด, สุขภาวะทางจิต

ติดต่อผู้นิพนธ์ : วรตม์ โชติพิทยสุนนท์; e-mail: drvaroth@gmail.com

Original article

The impact of cyberbullying victimization on perpetrating cyberbullying and the influence of mediating factors among Thai adults

Received : 30 August 2024

Revised : 4 October 2024

Accepted : 10 October 2024

Varoth Chotpitayasunondh, Ph.D.¹, Phot Dhammapeera, Ph.D.²Bureau of Mental Health Service Administration, Department of Mental Health¹Faculty of Psychology, Chulalongkorn University²

Abstract

Objective: To examine the relationship between cyberbullying victimization and the perpetration of cyberbullying, and to investigate the influence of mediating variables on cyberbullying behavior among adults.

Methods: This cross-sectional study were conducted among Thai adults aged 18 - 65 years, recruited through an online platform. Questionnaires included the Thai versions of the cyber-aggression perpetration and victimization scale, the psychological well-being scale, the stress adaptation scale, and the 10-item perceived stress scale. Data were analyzed using descriptive statistics, Pearson correlation coefficient, and path analysis.

Results: A total of 463 participants were mostly female (65.4%) and had a mean age of 30.54 years. Cyberbullying victimization were significantly correlated with cyberbullying perpetration ($r = .81, p < .001$), perceived stress ($r = .31, p < .001$), psychological well-being ($r = -.44, p < .001$), and stress adaptation ($r = -.34, p < .001$). Path analysis showed that cyberbullying perpetration was influenced by cyberbullying victimization and stress adaptation, stress adaptation was influenced by psychological well-being and perceived stress, while psychological well-being and perceived stress were influenced by cyberbullying victimization. The model fit indices were excellent ($\chi^2 = 5.74, p = .13, \chi^2/df = 1.91, GFI = 1.00, AGFI = .98, SRMR = .01, RMSEA = .04, CFI = 1.00$, and $NFI = 1.00$).

Conclusion: Cyberbullying victimization has both direct and indirect effects on cyberbullying perpetration among Thai adults, with psychological well-being, perceived stress, and stress adaptation acting as mediating variables.

Keywords: cyberbullying, psychological well-being, stress, stress adaptation

Corresponding author: Varoth Chotpitayasunondh; e-mail: drvaroth@gmail.com

ความรู้เดิม : การถูกกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ส่งผลต่อปัญหาความเครียดและสุขภาพทางจิตในเด็กและวัยรุ่น และพฤติกรรมกลั่นแกล้งผู้อื่นทางไซเบอร์มีความเกี่ยวข้องกับการถูกกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ในอดีต

ความรู้ใหม่ : การถูกกลั่นแกล้งทางไซเบอร์มีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการกลั่นแกล้งผู้อื่นทางไซเบอร์ในคนไทยวัยผู้ใหญ่ โดยสุขภาพทางจิต ความเครียด และการจัดการความเครียดมีอิทธิพลส่งผ่านต่อผลกระทบของการถูกกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ที่มีต่อการกลั่นแกล้งผู้อื่นทางไซเบอร์

ประโยชน์ที่จะนำไปใช้ : เป็นข้อมูลสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพทางจิตและการรับมือกับความเครียดที่เหมาะสมในประชากรวัยผู้ใหญ่ เพื่อลดการเปลี่ยนผ่านจากการเป็นเหยื่อการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ไปเป็นผู้ที่กลั่นแกล้งผู้อื่นทางไซเบอร์เอง

บทนำ

การกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ (cyberbullying) เป็นรูปแบบหนึ่งของการกลั่นแกล้ง คุกคาม ข่มขู่ หรือทำร้ายผู้อื่นทั้งทางอารมณ์และจิตใจ ที่เกิดขึ้นผ่านสื่อดิจิทัล เช่น สื่อสังคม (social media) แชนทอนไลน์ เกม และแพลตฟอร์มรูปแบบอื่น ๆ ที่ผู้คนสามารถสื่อสารและแสดงความคิดเห็นได้¹⁻⁴ การกระทำที่เข้าข่ายการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ ได้แก่ การส่งข้อความที่เป็นภัย การเผยแพร่ข้อมูลเท็จ การล้อเลียนในที่สาธารณะ และการโจมตีทางคำพูดที่มุ่งทำให้ผู้อื่นเสื่อมเสียชื่อเสียง^{1,5} การกลั่นแกล้งทางไซเบอร์เป็นปัญหาที่ไม่ได้จำกัดแค่เด็กและวัยรุ่น แต่ส่งผลกระทบต่อทุกกลุ่มวัย ซึ่งในสังคมไทยที่มีการใช้สื่อสังคมสูงนั้นทำให้ปัญหาการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ในคนไทยก็สูงเช่นเดียวกัน โดยคิดเป็นประมาณร้อยละ 20.9 ของประชากร⁶ และพบว่าร้อยละ 29.7 ของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์นั้นมีบทบาทเป็นทั้งเหยื่อและผู้กลั่นแกล้งในเวลาเดียวกัน⁷

แนวคิดเกี่ยวกับการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ในปัจจุบันมุ่งเน้นไปที่พฤติกรรมที่มีเจตนาทำร้ายหรือทำให้ผู้อื่นรู้สึกอับอาย โดยมีลักษณะที่แตกต่างจากการกลั่นแกล้งในรูปแบบทั่วไปหลายประการ ประการแรก การกลั่นแกล้งทางไซเบอร์สามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ไม่จำกัดเฉพาะในพื้นที่

เช่น โรงเรียนหรือที่ทำงาน และสามารถกระจายตัวอย่างรวดเร็วในวงกว้างผ่านสื่อสังคม ประการที่สอง ผู้กระทำสามารถซ่อนตัวตนได้โดยใช้โปรไฟล์ปลอมหรือบัญชีผู้ใช้งานนิรนาม ทำให้ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อไม่สามารถรู้ตัวผู้กระทำหรือป้องกันตัวเองได้ ประการที่สาม การกระทำเหล่านี้มักจะถูกเก็บบันทึกไว้ในโลกออนไลน์ ซึ่งสามารถถูกแชร์หรือค้นพบได้ในภายหลัง ส่งผลให้ความอับอายหรือการเสื่อมเสียชื่อเสียงมีผลต่อเนื่องยาวนาน⁸ นอกจากนี้ การขาดการรับรู้โดยตรงถึงผลกระทบทางอารมณ์ของเหยื่อทำให้ผู้กระทำขาดความเข้าใจหรือความเห็นใจต่อความเจ็บปวดที่เหยื่อได้รับ⁹

ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์อาจมีแนวโน้มที่จะกลายเป็นผู้กระทำผิดเอง ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เรียกว่า cyberbully-victim overlap¹⁰ ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทเหยื่อและผู้กระทำนั้นพบได้ทั้งในการกลั่นแกล้งแบบดั้งเดิมและทางไซเบอร์ โดยเฉพาะในวัยรุ่นและเยาวชนที่มีความเสี่ยงสูง กลไกทางจิตวิทยาที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนบทบาทในการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ เช่น การรักษาศักดิ์ศรี การตอบโต้เพื่อป้องกันตนเอง การขาดความเห็นอกเห็นใจ และการลดทอนความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น¹¹⁻¹³ ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ยังมักประสบปัญหาสุขภาพจิต เช่น ความวิตกกังวล ภาวะซึมเศร้า และความเครียด ส่งผลให้สุขภาพทางจิตโดยรวมลดลง^{5,14} และยังพบว่าผู้ใหญ่ที่ถูกการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์มีความรู้สึกโดดเดี่ยวและมีความภาคภูมิใจในตนเองลดลง¹⁵ ในทางกลับกัน ผู้ที่มีระดับสุขภาพทางจิต (psychological well-being) ที่ดีมักมีความยืดหยุ่นต่อผลกระทบด้านลบของการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ได้มากกว่า มีการจัดการอารมณ์ตนเองได้ดีกว่า และมีแนวโน้มมีพฤติกรรมตอบโต้ลดลง^{16,17} การศึกษาในวัยรุ่นไทยพบว่าพฤติกรรมกลั่นแกล้งทางไซเบอร์มีการเสพติดสื่อสังคมและการรับรู้โดยทั่วไปที่มีต่อเพื่อนเป็นตัวแปรส่งผ่านที่มีนัยสำคัญทางสถิติ⁷ นอกจากนี้ปัจจัยทางสังคม เช่น การเลียนแบบพฤติกรรมที่พบเห็นจากสื่อ ความต้องการการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน และอิทธิพลจากวัฒนธรรมไทยที่เน้นการหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้า ยังอาจส่งผลเชิงลบต่อวิธีการเผชิญภาวะกดดัน ซึ่งรวมถึงการถูกกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ จนอาจนำไปสู่การเป็นผู้กลั่นแกล้งผู้อื่นเอง¹⁸⁻¹⁹

ทั้งนี้ ในปัจจุบันยังขาดการศึกษาความสัมพันธ์เชิงลึกระหว่างการเป็นเหยื่อและการเป็นผู้กระทำการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ในวัยผู้ใหญ่ โดยเฉพาะอิทธิพลของปัจจัยด้านสุขภาวะทางจิต ความเครียด และการจัดการความเครียดต่อการเปลี่ยนแปลงบทบาทจากเหยื่อกลายเป็นผู้กระทำการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจความสัมพันธ์ระหว่างการถูกกลั่นแกล้งทางไซเบอร์กับการกลั่นแกล้งผู้อื่นทางไซเบอร์ ความสัมพันธ์ระหว่างการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์กับสุขภาวะทางจิต ความเครียด และการจัดการความเครียด และอิทธิพลตัวของแปรเหล่านี้ต่อการกลั่นแกล้งผู้อื่นทางไซเบอร์ของคนไทยวัยผู้ใหญ่

วิธีการ

การศึกษาแบบตัดขวาง (cross-sectional study) ดำเนินการระหว่างเดือนกรกฎาคม ถึง สิงหาคม พ.ศ. 2567 ผ่านการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมวิจัยในคน ด้านสุขภาพจิตและจิตเวช กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน 2567 หมายเลขรับรอง DMH.IRB.COA 015/2567

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรเป้าหมาย คือ ประชาชนไทยวัยผู้ใหญ่ กลุ่มตัวอย่าง คือ อาสาสมัครจากแพลตฟอร์มการทำสำรวจวิจัยออนไลน์ กำหนดขนาดตัวอย่างที่มีความเหมาะสมกับการวิเคราะห์เส้นทาง (path analysis) ตามแนวคิดของ Kline²⁰ ที่แนะนำว่าขนาดของตัวอย่างที่เหมาะสม คือ 20 เท่าของพารามิเตอร์ โดยในการศึกษานี้มี 12 พารามิเตอร์จากเส้นทางความสัมพันธ์ 6 เส้นทาง ความแปรปรวนจากความคลาดเคลื่อน 5 ค่า และความแปรปรวนร่วม 1 ค่า ขนาดตัวอย่างที่เหมาะสมและพอเพียงจึงควรมีอย่างน้อย 240 คน นอกจากนี้ตามแนวคิดของ Jackson²¹ หากแบบจำลองมีความซับซ้อนปานกลางและอาจมีเส้นทางความสัมพันธ์น้อย ควรมีขนาดตัวอย่าง 300 - 500 คน

เกณฑ์การคัดเข้า ได้แก่ อายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป เข้าใจภาษาไทย และสามารถให้ข้อมูลเป็นภาษาไทยได้ เกณฑ์การคัดออก คือ มีปัญหาด้านสุขภาพจิตหรือร่างกายรุนแรงที่อาจส่งผลกระทบต่อความสามารถในการทำแบบทดสอบ

กรอบแนวคิดการวิจัย

ใช้การวิเคราะห์เส้นทางเพื่อศึกษาผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมของการถูกกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ต่อการกลั่นแกล้งผู้อื่นทางไซเบอร์ และอิทธิพลส่งผ่านของสุขภาวะทางจิต ความเครียด และการจัดการความเครียดระหว่างการถูกกลั่นแกล้งทางไซเบอร์กับการกลั่นแกล้งผู้อื่นทางไซเบอร์ แบ่งขั้นตอนเป็นดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างแบบจำลอง (model) ที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ โดยแบ่งเป็นตัวแปรอิสระ (independent variables) ตัวแปรตาม (dependent variables) และตัวแปรส่งผ่าน (mediators) ดังแผนภาพที่ 1

ขั้นตอนที่ 2 การระบุการวิเคราะห์ถดถอยที่จำเป็น (regression analysis) จากแบบจำลองที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อคำนวณและทดสอบค่าสัมประสิทธิ์ของเส้นทาง (path coefficient) ของตัวแปรที่สัมพันธ์กัน

ขั้นตอนที่ 3 การคำนวณค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางเพื่อแสดงน้ำหนักความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม

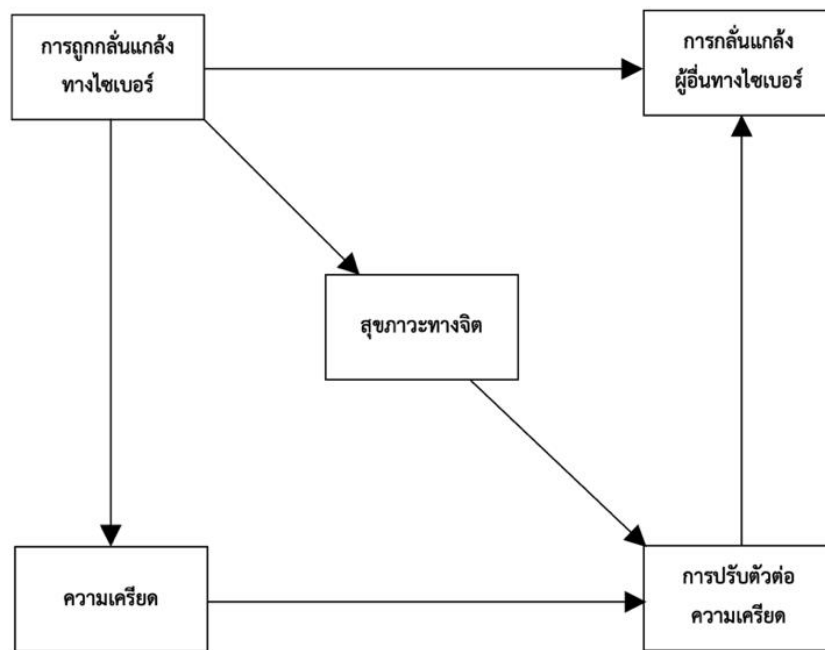
ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลกระทบของตัวแปรอิสระ เพื่อทำความเข้าใจภาพรวมของผลลัพธ์และความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในแบบจำลอง ซึ่งแบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ผลกระทบทางตรง (direct effect) หมายถึง ผลที่ตัวแปรอิสระมีต่อตัวแปรตามโดยตรง ผลกระทบทางอ้อม (indirect effect) หมายถึง ผลที่ตัวแปรอิสระส่งผ่านตัวแปรกลาง (mediating variable) เพื่อมีผลต่อตัวแปรตาม และผลกระทบรวม (total effect) หมายถึง ผลรวมของผลกระทบทางตรงและทางอ้อม

ขั้นตอนที่ 5 การพิจารณาข้อจำกัดของการวิเคราะห์ เช่น ความไม่สมบูรณ์ของตัวแปร ขนาดตัวอย่าง และความถูกต้องของแบบจำลอง

เครื่องมือ

1. แบบสอบถามข้อมูลพื้นฐาน ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษาสูงสุด สถานภาพการสมรส และสถานภาพการเรียน/ทำงาน

2. แบบสอบถาม cyber-aggression perpetration and victimization scale (CAV) ฉบับภาษาไทย²² ใช้วัด

แผนภาพที่ 1 แบบจำลองแผนภูมิแสดงความสัมพันธ์และทิศทางระหว่างตัวแปรที่ศึกษา (conceptual framework)

พฤติกรรมการกลั่นแกล้งและการถูกกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (item-objective congruence index: IOC) ระหว่าง 0.8 - 1 ค่าความเที่ยงจากค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) รายหมวดเท่ากับ 0.850 และ 0.856

3. แบบวัดสุขภาวะทางจิต (psychological well-being scale: PWBS) ฉบับภาษาไทย²³ ใช้วัดองค์ประกอบย่อยของสุขภาวะทางจิตทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ การเป็นตัวของตัวเอง (autonomy) การปรับตัวต่อสิ่งแวดล้อม (environmental mastery) การพัฒนาตัวเอง (personal growth) สัมพันธภาพทางบวก (positive relations with others) จุดมุ่งหมายในชีวิต (purpose in life) และการยอมรับตัวเอง (self-acceptance) โดยมีความตรงตามสภาพ (concurrent validity) จากค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson correlation coefficient) เทียบกับดัชนีชี้วัดความสุขคนไทยทั้งฉบับ เท่ากับ .510 และรายองค์ประกอบย่อยเท่ากับ .289, .414, .380, .395, .479 และ .488 ตามลำดับ และค่าความเที่ยงจากค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคทั้งฉบับเท่ากับ 0.901 และรายองค์ประกอบย่อยเท่ากับ 0.470, 0.622, 0.643, 0.674, 0.516 และ 0.760 ตามลำดับ

4. แบบทดสอบการรับมือความเครียด (stress adaptation scale: SAS) แปลเป็นภาษาไทยโดยผู้วิจัย²⁴ ใช้วัดความยืดหยุ่นทางจิตใจและความเติบโตทางจิตใจเมื่อต้องประสบกับความเครียด มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคทั้งฉบับเท่ากับ 0.84 และรายองค์ประกอบย่อย ได้แก่ ความยืดหยุ่นทางจิตใจและความเติบโตทางจิตใจ เท่ากับ 0.81 และ 0.71 ตามลำดับ

5. แบบวัดความรู้สึกเครียด (10-item perceived stress scale: PSS-10) ฉบับภาษาไทย²⁵ ใช้วัดความคิดและการรู้สึกเครียดในช่วงเดือนที่ผ่านมา มีความเชื่อมั่นของการทดสอบซ้ำ (test-retest reliability) เท่ากับ 0.82 และค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคเท่ากับ 0.88

การเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยสร้างแบบสำรวจวิจัยและนำแบบสอบถามทั้งหมดบันทึกลงบนแพลตฟอร์มการสำรวจวิจัยออนไลน์ (crowdworking platform) ชื่อ อินฟอร์เมต้า และเชิญอาสาสมัครเข้าร่วมผ่านการประชาสัมพันธ์ทางสื่อสังคม แอปพลิเคชัน และอีเมลที่ส่งโดยแพลตฟอร์มอินฟอร์เมต้า โดยมีข้อความชี้แจงให้อาสาสมัครอ่านและสามารถยืนยันการเข้าร่วมหรือถอนตัวออกจากการวิจัยได้อย่างอิสระทุกเมื่อ ซึ่งระบบแพลตฟอร์มการสำรวจวิจัยออนไลน์นี้มีรหัสการ

เข้าถึงข้อมูลทั้งหมดให้ผู้วิจัยหลักเท่านั้น ผู้วิจัยหลักสามารถเข้าถึงข้อมูลคำตอบจากแต่ละแบบทดสอบและรหัสแทนชื่อของอาสาสมัครที่สร้างขึ้นโดยระบบอัตโนมัติ แต่ผู้วิจัยหลักไม่สามารถเข้าถึงอีเมลหรือข้อมูลอื่นที่สามารถระบุตัวตนของอาสาสมัครได้

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation: SD) ในส่วนข้อมูลทั่วไป เช่น อายุ เพศ และระดับการศึกษา และค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน (standard error: SE) และค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค ในส่วนตัวแปรที่ใช้ในแบบจำลองสมมติฐาน

2. สถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในแบบจำลองสมมติฐาน กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ทั้งนี้ตัวแปรทั้งหมดได้รับตรวจสอบสมมติฐานของการแจกแจงแบบปกติด้วยแผนภาพ Q-Q พบว่าจุดข้อมูลบนแผนภาพจัดเรียงใกล้กับเส้นทแยงมุม แสดงว่าข้อมูลมีการแจกแจงใกล้เคียงปกติ จึงใช้สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สันในการวิเคราะห์

3. การวิเคราะห์เส้นทางของแบบจำลองสมมติฐาน ได้แก่ การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางระหว่างตัวแปรในรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยในแบบจำลองเหยื่อ-ผู้กระทำการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ (cyberbullying victim-perpetrator model) โดยการคำนวณค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยในรูปคะแนนดิบ (unstandardized coefficients: B) ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยปรับมาตรฐาน (standardized coefficients: β) ค่าทดสอบนัยสำคัญ (t -value: t) และค่าสัมประสิทธิ์พยากรณ์ (coefficient of determination: R^2) กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

4. ดัชนีความเหมาะสมพอดีของแบบจำลองสมมติฐาน ได้แก่ ไคสแควร์ (chi-square: χ^2) ไคสแควร์สัมพัทธ์ (relative chi-square: χ^2/df) ค่าดัชนีวัดระดับความเหมาะสมพอดี (goodness of fit index: GFI) ค่าดัชนีวัดระดับความเหมาะสมพอดีที่ปรับแก้แล้ว (adjusted goodness of fit index: AGFI) ค่าดัชนีรากของกำลังสอง

เฉลี่ยของส่วนที่เหลือ (root mean square residual: RMR) ค่าดัชนีรากของกำลังสองเฉลี่ยของส่วนที่เหลือในรูปคะแนนมาตรฐาน (standardized root mean square residual: SRMR) ค่าดัชนีรากที่สองของความคลาดเคลื่อนในการประมาณ (root mean square error of approximation: RMSEA) ค่าดัชนีวัดระดับความเหมาะสมพอดีเชิงเปรียบเทียบ (comparative fit index: CFI) และค่าดัชนีวัดระดับความเหมาะสมอิงเกณฑ์ (normed fit index: NFI) กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

ผล

กลุ่มตัวอย่าง 463 คน เป็นหญิงร้อยละ 65.4 ชายร้อยละ 31.1 อายุเฉลี่ย 30.54 ปี ($SD = 8.70$) โดยมีช่วงอายุระหว่าง 20 - 29 ปีร้อยละ 44.5 อายุ 30 - 39 ปีร้อยละ 31.7 มีสถานภาพการสมรสเป็นโสดร้อยละ 72.8 สมรสร้อยละ 21.6 มีวุฒิการศึกษาสูงสุดระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ 61.6 ปริญญาตรีหรือเทียบเท่าร้อยละ 28.7 ทำงานประจำร้อยละ 45.6 ทำงานชั่วคราวร้อยละ 24.2ว่างงานร้อยละ 23.1 และกำลังศึกษาในสถานศึกษาร้อยละ 7.1 ดังแสดงในตารางที่ 1

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของค่าเฉลี่ย (SE_x) และค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคของการถูกกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ การกลั่นแกล้งผู้อื่นทางไซเบอร์ สุขภาวะทางจิต ความเครียด และการจัดการความเครียด แสดงในตารางที่ 2

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการถูกกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ การกลั่นแกล้งผู้อื่นทางไซเบอร์ สุขภาวะทางจิต ความเครียด และการปรับตัวต่อความเครียด โดยการคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน พบว่า ตัวแปรทั้งหมดในแบบจำลองสมมติฐานมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ .28 - .81 โดยมีทั้งความสัมพันธ์เชิงบวกและเชิงลบระหว่างกัน และมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในทุกคู่ความสัมพันธ์ของตัวแปร ดังตารางที่ 3

การวิเคราะห์เส้นทางของแบบจำลองสมมติฐานด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ (AMOS 29.0) พบว่า การกลั่นแกล้งผู้อื่นทางไซเบอร์ได้อิทธิพลจากการถูกกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ และการปรับตัวต่อความเครียด การปรับตัวต่อความเครียด

ตารางที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง (n = 463)

	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	144	31.1
หญิง	303	65.4
LGBTION+	13	2.8
ไม่ระบุ	3	0.6
อายุ		
ต่ำกว่า 20 ปี	36	7.8
20 - 29 ปี	206	44.5
30 - 39 ปี	147	31.7
40 - 49 ปี	60	13.0
50 - 59 ปี	12	2.6
60 ปี ขึ้นไป	2	0.4
ระดับการศึกษาสูงสุด		
มัธยมศึกษา	285	61.6
ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า	133	28.7
ปริญญาโท	22	4.8
ปริญญาเอก	23	5.0
สถานภาพการสมรส		
โสด	337	72.8
สมรส	100	21.6
หย่าร้าง/แยกกันอยู่	21	4.5
หม้าย	5	1.1
สถานภาพการเรียนรู้/ทำงาน		
กำลังศึกษาในสถานศึกษา	33	7.1
ว่างงาน	107	23.1
ทำงานชั่วคราว	112	24.2
ทำงานประจำ	211	45.6

ได้อิทธิพลจากสุขภาวะทางจิตและความเครียด และสุขภาวะทางจิตและความเครียดได้อิทธิพลจากการถูกกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ ดังแสดงดังแผนภาพที่ 2 และตารางที่ 4

ทั้งนี้การคำนวณและแสดงผลของอิทธิพลทางตรงและอิทธิพลทางอ้อมของการถูกกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ การกลั่นแกล้งผู้อื่นทางไซเบอร์ สุขภาวะทางจิต ความเครียด และการจัดการความเครียด ในแบบจำลองเหยื่อ-ผู้กระทำ การกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ ได้แสดงไว้ในภาคผนวก

การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาค่าดัชนีความเหมาะสมพอดีของแบบจำลองเหยื่อ-ผู้กระทำการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ พบว่า ค่าดัชนีส่วนใหญ่อยู่ในเกณฑ์ที่ดีมาก ($\chi^2 = 5.74$, $p = .13$, $\chi^2/df = 1.91$, $GFI = 1.00$, $AGFI = .98$, $SRMR = .01$, $RMSEA = .04$, $CFI = 1.00$ และ $NFI = 1.00$)

มีเพียงค่าดัชนีรากของกำลังสองเฉลี่ยของส่วนที่เหลือที่อยู่ในระดับที่ไม่ดี ($RMR = 1.1$)

วิจารณ์

การวิเคราะห์แบบจำลองเหยื่อ-ผู้กระทำการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์แสดงให้เห็นว่า การถูกกลั่นแกล้งทางไซเบอร์มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการกลั่นแกล้งผู้อื่นทางไซเบอร์ กล่าวคือ บุคคลที่ได้รับประสบการณ์การกลั่นแกล้งทางไซเบอร์มากขึ้นจะกลายเป็นบุคคลที่มีพฤติกรรมกลั่นแกล้งผู้อื่นทางไซเบอร์มากขึ้นไปด้วย ในขณะที่ตัวบุคคลที่ได้รับประสบการณ์ถูกกลั่นแกล้งทางไซเบอร์มากขึ้นจะมีแนวโน้มมีความเครียดมากขึ้นและมีสุขภาวะทางจิตและการปรับตัวต่อความเครียดลดลง โดยบุคคลที่มีสุขภาวะทางจิตที่สูงหรือ

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าคลาดเคลื่อนมาตรฐานของค่าเฉลี่ย และค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคของการถูกกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ การกลั่นแกล้งผู้อื่นทางไซเบอร์ สุขภาวะทางจิต ความเครียด และการจัดการความเครียด

	$\bar{X}$	SD	$SE_{\bar{x}}$	α
การถูกกลั่นแกล้งทางไซเบอร์	.72	.91	.04	.95
การกลั่นแกล้งผู้อื่นทางไซเบอร์	.48	.83	.04	.96
สุขภาวะทางจิต	181.85	30.56	1.42	.90
การเป็นตัวของตัวเอง	29.19	5.28	0.25	.37
การปรับตัวต่อสิ่งแวดล้อม	30.89	6.08	0.28	.57
การพัฒนาตัวเอง	31.54	6.42	0.30	.60
สัมพันธ์ทางบวก	30.70	6.37	0.30	.61
จุดมุ่งหมายในชีวิต	29.77	5.77	0.27	.48
การยอมรับตัวเอง	29.75	6.41	0.30	.61
ความเครียด	19.89	4.90	0.23	.60
การจัดการความเครียด	37.94	6.23	0.29	.69

ตารางที่ 3 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สันระหว่างการถูกกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ การกลั่นแกล้งผู้อื่นทางไซเบอร์ สุขภาวะทางจิต ความเครียด และการจัดการความเครียด

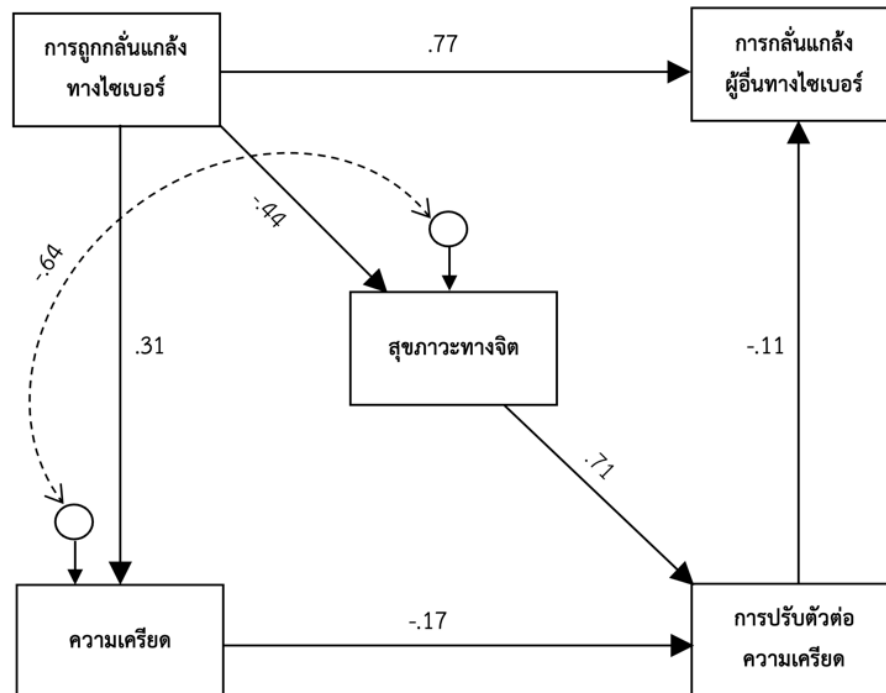
	การถูกกลั่นแกล้ง	กลั่นแกล้งผู้อื่น	สุขภาวะทางจิต	ความเครียด	การจัดการความเครียด
การถูกกลั่นแกล้ง	1.00				
การกลั่นแกล้งผู้อื่น	.81***	1.00			
สุขภาวะทางจิต	-.44***	-.45***	1.00		
ความเครียด	.31***	.28***	-.64***	1.00	
การจัดการความเครียด	-.34***	-.37***	.81***	-.62***	1.00

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

มีระดับความเครียดที่ต่ำจะมีการปรับตัวต่อความเครียดได้ดี ในทางกลับกันบุคคลที่มีการปรับตัวต่อความเครียดน้อยลง จะมีแนวโน้มมีพฤติกรรมกลั่นแกล้งผู้อื่นทางไซเบอร์มากขึ้น ความสัมพันธ์แบบส่งผลต่อกันและกันระหว่างการตกเป็นเหยื่อ การกลั่นแกล้งทางไซเบอร์และการมีพฤติกรรมกลั่นแกล้งผู้อื่นทางไซเบอร์สอดคล้องกับการศึกษาก่อนหน้านี้ที่ระบุว่า การตกเป็นเหยื่อความรุนแรงอาจนำไปสู่การก่อเหตุความรุนแรง ซึ่งเป็นผลจากกลไกทางจิตในการรับมือกับปัญหาหรือการแก้แค้นเอาคืน^{17,26} ความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างการถูกกลั่นแกล้งทางไซเบอร์และความเครียดยังสอดคล้องกับการศึกษาก่อนหน้านี้ที่พบว่าเหยื่อของการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์มักประสบกับความเครียดทางจิตใจในระดับที่สูงกว่าคนทั่วไป^{5,28} การศึกษาครั้งนี้ได้ขยายผลการค้นพบก่อนหน้านี้โดยแสดงให้เห็นว่า

ระดับความเครียดที่เพิ่มมากขึ้นมีความเกี่ยวข้องกับการปรับตัวต่อความเครียดที่แย่ลง ซึ่งการรับมือด้วยรูปแบบที่ไม่ดีนี้อาจส่งผลให้มีความเสี่ยงในการเลือกใช้พฤติกรรมกลั่นแกล้งผู้อื่นทางไซเบอร์กลับคืนมากขึ้น นอกจากนี้ความสัมพันธ์เชิงลบระหว่างการถูกกลั่นแกล้งทางไซเบอร์และสุขภาวะทางจิตยังสอดคล้องกับการศึกษาก่อนหน้านี้ที่พบว่าเหยื่อของการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์พบว่ามีสุขภาวะทางจิตในด้านต่าง ๆ ต่ำกว่าคนทั่วไป เช่น ความพึงพอใจในชีวิตและความมั่นคงทางอารมณ์^{28,29}

การวิเคราะห์ความเหมาะสมพอดีของแบบจำลองพบว่า ค่าดัชนีเกือบทั้งหมดอยู่ในระดับดีมาก แสดงถึงความเหมาะสมพอดีกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ยกเว้นเพียงค่า RMR ที่อยู่ในระดับที่ไม่ดี ทั้งที่ค่า SRMR อยู่ในเกณฑ์ที่ดีมาก

แผนภาพที่ 2 เส้นทางและความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการถูกกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ การกลั่นแกล้งผู้อื่นทางไซเบอร์ สุขภาวะทางจิต ความเครียด และการจัดการความเครียด ในแบบจำลองเหยื่อ-ผู้กระทำการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ (cyberbullying victim-perpetrator model)

ตารางที่ 4 ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางระหว่าง การถูกกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ การกลั่นแกล้งผู้อื่นทางไซเบอร์ สุขภาวะทางจิต ความเครียด และการจัดการความเครียด ในแบบจำลองเหยื่อ-ผู้กระทำการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ (cyberbullying victim-perpetrator model)

ตัวแปรตาม	ตัวแปรอิสระ	B	SE	β	t	p	R ²
การกลั่นแกล้งผู้อื่นทางไซเบอร์	การถูกกลั่นแกล้งทางไซเบอร์	.71	.03	.77	27.07	< .001	.67
	การจัดการความเครียด	-.13	.03	-.11	-3.79	< .001	
การจัดการความเครียด	สุขภาวะทางจิต	.14	.01	.71	20.41	< .001	.67
	ความเครียด	-.21	.04	-.17	-4.77	< .001	
สุขภาวะทางจิต	การถูกกลั่นแกล้งทางไซเบอร์	-1.64	.16	-.44	-10.48	< .001	.19
ความเครียด	การถูกกลั่นแกล้งทางไซเบอร์	.19	.03	.31	7.05	< .001	.10

จึงอาจกล่าวได้ว่าไม่ได้เกิดจากปัญหาความเหมาะสมพอดีของแบบจำลองนี้ แต่อาจเนื่องมาจากค่า RMR นั้นมีความไวต่อคะแนนดิบของมาตรวัดที่ใช้ซึ่งในการศึกษานี้มีขนาดที่แตกต่างกันมาก โดยคะแนนจากแบบทดสอบการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์และแบบทดสอบสุขภาวะทางจิตมีขนาดแตกต่างกันอย่างไม่สมส่วน จึงส่งผลให้ค่า RMR ได้มาก ในทางกลับกันค่า SRMR มีรูปแบบเป็นค่ามาตรฐาน จึงได้รับผลกระทบจากความแตกต่างของคะแนนจากมาตรวัดน้อยกว่ามาก³⁰

ดังนั้นในภาพรวมแบบจำลองเหยื่อ-ผู้กระทำการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์มีความมีความเหมาะสม สอดคล้องกับการศึกษาพลวัตของการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์และผลกระทบทางสุขภาพจิต³¹⁻³³

การศึกษานี้สำรวจพฤติกรรมการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ในวัยผู้ใหญ่ซึ่งในปัจจุบันยังมีอยู่ไม่มากเมื่อเทียบกับการศึกษาในวัยรุ่นหรือกลุ่มเยาวชน อีกทั้งข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ในวัยผู้ใหญ่ไทยก็

ยังไม่ถูกสำรวจอย่างเพียงพอ ผลการศึกษาสะท้อนว่าปัญหาการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ส่งผลกระทบต่อที่ซับซ้อนกับประชากรวัยผู้ใหญ่เช่นเดียวกับเด็กและวัยรุ่น อย่างไรก็ตาม การศึกษานี้ยังมีข้อจำกัดหลายประการ ดังนี้ กลุ่มตัวอย่างอาจไม่สามารถเป็นตัวแทนของกลุ่มประชากรอื่นที่มีลักษณะแตกต่าง เช่น วัยหรือวัฒนธรรมอื่น กลุ่มเปราะบาง และกลุ่มผู้ป่วยโรคจิตเวช ซึ่งอาจมีตัวแปรที่มีบทบาทสำคัญต่อพฤติกรรมการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ที่แตกต่างกัน แบบจำลองในการศึกษานี้ไม่ได้รวมทฤษฎีทางจิตวิทยาอื่น ๆ ที่อาจเกี่ยวข้องเข้าไว้ด้วย เช่น ทฤษฎีความก้าวร้าวที่มาจากความคับข้องใจ (frustration-aggression theory)³⁴ และทฤษฎีความก้าวร้าวและแสดงพฤติกรรมรุนแรง (general aggression model) ที่กล่าวถึงผลของความรุนแรงจากสื่อ³⁵ ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจกลไกเบื้องหลังความสัมพันธ์เหล่านี้ได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น การใช้แบบสอบถามและแพลตฟอร์มการสำรวจวิจัยออนไลน์ในการเก็บข้อมูลอาจมีข้อจำกัดจากความตรงของการตอบคำถามของอาสาสมัคร และแม้ว่าการวิเคราะห์เส้นทางจะสามารถตรวจสอบระดับนัยสำคัญทางสถิติของเส้นทางในแบบจำลองได้ แต่ไม่สามารถยืนยันความถูกต้องในเชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรในแบบจำลองได้

สรุป

การถูกกลั่นแกล้งทางไซเบอร์มีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการกลั่นแกล้งผู้อื่นทางไซเบอร์ในคนไทยวัยผู้ใหญ่ โดยสุขภาวะทางจิต ความเครียด และการจัดการความเครียดมีอิทธิพลส่งผ่านต่อผลกระทบของการถูกกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ที่มีต่อการมีพฤติกรรมกลั่นแกล้งผู้อื่นทางไซเบอร์

การมีส่วนร่วมของผู้นิพนธ์

วรตม์ โชติพิทยสุนนท์ : พัฒนาโครงร่างวิจัย เก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล เขียนนิพนธ์ต้นฉบับ ; พจ ธรรมพิร : พัฒนาโครงร่างวิจัย วิเคราะห์ข้อมูล ตรวจสอบนิพนธ์ต้นฉบับ

เอกสารอ้างอิง

1. UNICEF Thailand. What is cyberbullying and how can we stop it? [Internet]. Bangkok: UNICEF Thailand; 2021 [cited 2024 Sep 29]. Available from: <https://www.unicef.org/thailand/th/stories>
2. Hinduja S, Patchin JW. Bullying beyond the schoolyard: preventing and responding to cyberbullying. 2nd ed. Thousand Oaks: Corwin Press; 2015.
3. Smith PK. Understanding school bullying: its nature and prevention strategies. 3rd ed. Thousand Oaks: Sage Publications; 2021.
4. Li Q, Cross D, Smith PK. Cyberbullying in the global playground: research from international perspectives. Malden, MA: Wiley-Blackwell; 2012.
5. Kowalski RM, Giumetti GW, Schroeder AN, Lattanner MR. Bullying in the digital age: a critical review and meta-analysis of cyberbullying research among youth. Psychol Bull. 2014;140(4):1073-137. doi:10.1037/a0035618.
6. Sittichai R, Smith PK. Bullying in South-East Asian countries: a review. Aggress Violent Behav. 2015;23:22-35. doi:10.1016/j.avb.2015.06.002
7. Chavanovanich J, Suvanbenjakule, P, Sa-ngasri S. Cyberbullying among adolescents in Thailand: examining the predictors of cybervictimization and cyberaggression. Chiang Mai University Journal of Humanities. 2023;24(1):8-30.
8. Smith PK, Mahdavi J, Carvalho M, Fisher S, Russell S, Tippett N. Cyberbullying: its nature and impact in secondary school pupils. J Child Psychol Psychiatry. 2008;49(4):376-85. doi:10.1111/j.1469-7610.2007.01846.x.
9. Auriemma V, Iorio G, Roberti G, Morese R. Cyberbullying and empathy in the age of hyperconnection: an interdisciplinary approach. Front Sociol. 2020;5:551881. doi:10.3389/fsoc.2020.551881.
10. Chan HC, Wong DSW. The overlap between cyberbullying perpetration and victimisation: exploring the psychosocial characteristics of Hong Kong adolescents. Asia Pac J Soc Work Dev. 2020;30(3):164-80. doi:10.1080/02185385.2020.1761436.
11. Salmivalli C. Participant role approach to school bullying: implications for interventions. J Adolesc. 1999;22(4):453-9. doi:10.1006/jado.1999.0239.
12. Ang RP, Goh DH. Cyberbullying among adolescents: the role of affective and cognitive empathy, and

- gender. *Child Psychiatry Hum Dev*. 2010;41(4):387-97. doi:10.1007/s10578-010-0176-3.
13. van Noorden TH, Haselager GJ, Cillessen AH, Bukowski WM. Empathy and involvement in bullying in children and adolescents: a systematic review. *J Youth Adolesc*. 2015;44(3):637-57. doi:10.1007/s10964-014-0135-6.
 14. Campbell M, Spears B, Slee P, Butler D, Kift S. Victims' perceptions of traditional and cyberbullying, and the psychosocial correlates of their victimisation. *Emot Behav Diffic*. 2012;17(3-4):389-401. doi:10.1080/13632752.2012.704316.
 15. Brighi A, Melotti G, Guarini A, Genta ML, Ortega R, Mora-Merchán J, et al. Self-esteem and loneliness in relation to cyberbullying in three European countries. In: Li Q, Cross D, Smith PK, editors. *Cyberbullying in the global playground: research from International Perspectives*. Chichester, UK: John Wiley and Sons; 2012. p. 32-56.
 16. Ryff CD. Happiness is everything, or is it? explorations on the meaning of psychological well-being. *J Pers Soc Psychol*. 1989;57(6):1069-81. doi:10.1037/0022-3514.57.6.1069.
 17. Wright MF. Parental mediation, cyberbullying, and cybertroubling: the role of gender. *Comput Human Behav*. 2017;71:189-95. doi:10.1016/j.chb.2017.01.059.
 18. Tokunaga RS. Following you home from school: a critical review and synthesis of research on cyberbullying victimization. *Comput Hum Behav*. 2010;26(3):277-87. doi:10.1016/j.chb.2009.11.014.
 29. Patchin JW, Hinduja S. Cyberbullying and self-esteem. *J Sch Health*. 2010;80(12):614-21; quiz 622-4. doi:10.1111/j.1746-1561.2010.00548.x.
 20. Kline RB. *Principles and practice of structural equation modeling*. 4th ed. New York: Guilford Press; 2015.
 21. Jackson DL. Revisiting sample size and number of parameter estimates: some support for the N:q Hypothesis. *Struct Equ Modeling*. 2003;10(1):128-41. doi:10.1207/S15328007SEM1001_6.
 22. Anuroj K, Pityaratstian N. Validity and reliability of cyber-aggression perpetration and victimization scale: Thai version. *Journal of the Psychiatric Association of Thailand*. 2019;64(1):45-60. (in Thai)
 23. Thongthamrat Y. The developing of the psychological well-being in Thai version. *Rajanukul Journal*. 2022;34(2):13-22. (in Thai)
 24. Chotpitayasunondh V. A study of the impact of pandemic fatigue on mental health problems among university students during the COVID-19 pandemic. Nonthaburi: Department of Mental Health; 2021. (in Thai)
 25. Wongpakaran N, Wongpakaran T. The Thai version of the PSS-10: an investigation of its psychometric properties. *Biopsychosoc Med*. 2010;4:6. doi:10.1186/1751-0759-4-6.
 26. Hinduja S, Patchin JW. Cyberbullying: an exploratory analysis of factors related to offending and victimization. *Deviant Behav*. 2008;29(2):129-56. doi:10.1080/01639620701457816.
 27. Ortega R, Elipe P, Mora-Merchán JA, Genta ML, Brighi A, Guarini A, et al. The emotional impact of bullying and cyberbullying on victims: a European cross-national study. *Aggress Behav*. 2012;38(5):342-56. doi:10.1002/ab.21440.
 28. Schneider SK, O'Donnell L, Stueve A, Coulter RW. Cyberbullying, school bullying, and psychological distress: a regional census of high school students. *Am J Public Health*. 2012;102(1):171-7. doi:10.2105/AJPH.2011.300308.
 29. Campbell MA, Slee PT, Spears B, Butler D, Kift S. Do cyberbullies suffer too? cyberbullies' perceptions of the harm they cause to others and to their own mental health. *Sch Psychol Int*. 2013;34(6):613-29. doi:10.1177/0143034313479698.
 30. Kline RB. *Principles and practice of structural equation modeling*. 4th ed. New York: Guilford Press; 2015.
 31. Baldry AC, Farrington DP, Sorrentino A. "Am I at risk of cyberbullying"? a narrative review and conceptual framework for research on risk of cyberbullying and cybervictimization: the risk and needs assessment approach. *Aggress Violent Behav*. 2015;23:36-51. doi:10.1016/j.avb.2015.05.014.

32. Chen L, Ho SS, Lwin MO. A meta-analysis of factors predicting cyberbullying perpetration and victimization: from the social cognitive and media effects approach. *New Media Soc.* 2017;19(8): 1194-213. doi:10.1177/1461444816634037.
33. Zhou Z, Tang H, Tian Y, Wei H, Zhang F, Morrison CM. Cyberbullying and its risk factors among Chinese high school students. *Sch Psychol Int.* 2013;34(6): 630-47. doi:10.1177/0143034313479692.
34. Renati R, Berrone C, Zanetti MA. Morally disengaged and unempathic: do cyberbullies fit these definitions? an exploratory study. *Cyberpsychol Behav Soc Netw.* 2012;15(8):391-8. doi:10.1089/cyber.2012.0046.
35. Runions KC, Bak M. Online moral disengagement, cyberbullying, and cyber-aggression. *Cyberpsychol Behav Soc Netw.* 2015;18(7):400-5. doi:10.1089/cyber.2014.0670.

ภาคผนวก

การคำนวณและแสดงผลของอิทธิพลทางตรงและอิทธิพลทางอ้อมของการถูกกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ การกลั่นแกล้งผู้อื่นทางไซเบอร์ สุขภาวะทางจิต ความเครียด และการจัดการความเครียดในแบบจำลองเหยื่อ-ผู้กระทำการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์. เข้าถึงได้จาก : <https://he01.tci-thaijo.org/index.php/jmht/article/view/273479/184630>